

NOVÁ KONCEPCE VÝUKY TEORIE URBANISMU NA FA VUT V BRNĚ

V rámci projektu Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost s názvem Inovace magisterského a bakalářského studijního programu Architektura a urbanismus Fakulty architektury VUT v Brně bylo inovováno několik předmětů. Mezi nimi i seminář *Moderní vývoj a teorie urbanismu* vyučovaný na Ústavu teorie V pod patronací doc. Ing. arch. Karla Havlíše. Text prezentuje koncepci semináře, jeho obsah a závěry z výuky v akademickém roce 2011/2012.

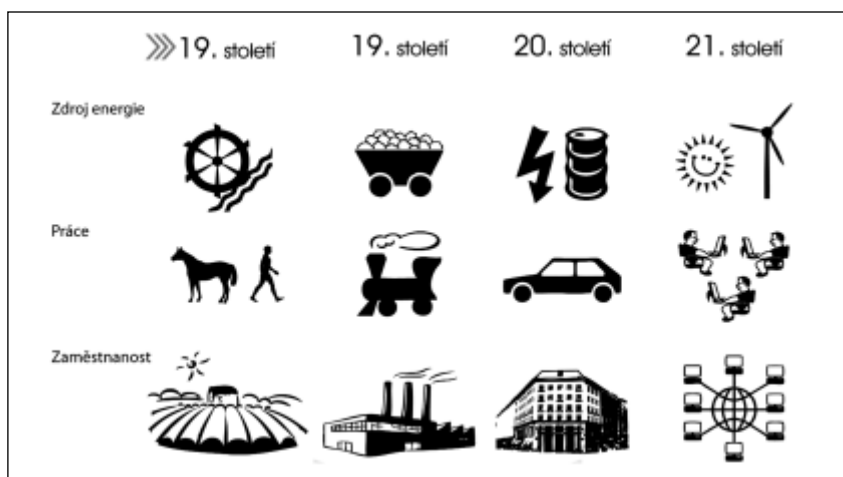
Seminář s podtitulem *Město: růst, ideologie, moc a násilí* probíhal jako povinně volitelný předmět pro studenty 1. ročníku magisterského studia, otevřený byl ale studentům všem. Této možnosti využili studenti napříč spektrem ročníků. Zaměření semináře nespočívalo pouze v architektonicko-historickém pohledu na vývoj měst, důraz byl kladen především na porozumění vztahům mezi hmotnou podstatou měst a technologií, ekonomikou, politikou, kulturou a společností. Studenti četli vybrané teoretické texty, na jejichž základě byly koncipovány jednotlivé hodiny. Cílem semináře bylo seznámit studenty se základní teorií týkající se moderního vývoje měst a zároveň je naučit kritickému myšlení a logické argumentaci ve vlastní práci. S ohledem na interdisciplinární diskurs jsme do hodin zařadili i přednášky a následné besedy s externími odborníky z nejrůznějších spřátelených oborů zabývajících se městem – sociologie, ekonomie, geografie, filozofie, urbánní antropologie nebo kulturní etnografie.

Název semináře *Město: růst, ideologie, moc a násilí* vyjadřuje také jeho konkrétní obsah, který byl rozdělen do tří tematických bloků, každého s několika podkapitolami.

V prvním bloku s názvem RŮST jsme se zabývali historickými fakty a jejich vztahem k modernímu vývoji měst počínaje první průmyslovou revolucí. Jako základ tohoto bloku jsme adoptovali pohled českého sociologa Jiřího Musila (1928–2012), který spojuje počátky urbanizace s industrializací. Věnovali jsme se rapidní expanzi měst v období uhlí a oceli a koncentračním důsledkům páry jako elementárního hybatele těchto procesů. Dále jsme mluvili o fordismu, výrobní lince a racionalizaci práce v duchu taylorismu, o nástupu střední třídy a postfordismu.

V závěru pak o velkoměstech a globalizaci a o současných fenoménech, jakými jsou scvrkávání se měst (shrinking cities) a společnosti spotřeby. Zahraniční host Michael Reuß, německý environmentalista a urbánní historik, přednášel o změnách životních podmínek a infrastruktury v období průmyslové revoluce. O období poprvé v průmyslovém a o revitalizaci postindustriální krajiny referoval zahradní architekt Daniel Matějka.

seimer nebo Le Corbusier, o kulturalistech, reprezentovaných Ebenzerem Howardem, a o naturalistech – především o F. L. Wrightovi a o jeho konceptu Broadacre City. Na základě klasifikace Fromont jsme ze současných architektů vybrali Rema Koolhaase jako představitele supermodernismu, krajinářku Anne Whiston Spirn, kterou Fromont řadí k myšlenkovému proudu metamodernismu, a také několik postmodernistů jakými jsou Léon Krier, nebo

Zdroj: Archiv autorů

Diagram „Energie, Práce, Zaměstnanost“ z prezentace studentky Zdeňky Sedlákové vycházející z textu sociologa Jiřího Musila „Co je urbanizace?“

Druhý blok s názvem IDEOLOGIE byl úzce propojen s blokem prvním, a to jak časovým rozpětím, tak místními souvislostmi. Shrnuli jsme v něm nejdůležitější přístupy k městskému plánování, chápané a vykládané jako specifické způsoby myšlení se svou vlastní historií a kontextem. Cílem bylo nezaujatě a otevřeně seznámit studenty s historickými i současnými ideologiemi urbanismu. Vycházeli jsme z kategorizace dvou francouzských historiček a teoretiček architektury žijících v různých obdobích – Françoise Choay (narozena 1925) a Françoise Fromont (narozena 1958). S odkazem na texty Françoise Choay jsme v hodinách diskutovali o progresistech, jako byli např. Ludwig Hilber-

Charles Jencks. V závěru tohoto bloku jsme se zaměřili na současné konzumní tendence ve společnosti a jejich důsledky pro město. Hosty bloku IDEOLOGIE byli filozof, režisér a scenárista Jan Motal, jenž promluvil na téma rozpuštění mýtu modernity ve velkoměstě a brněnská socioložka Slavomíra Ferenčuhová. Ta vystoupila s příspěvkem o city branding a place marketingu, o tom, jak se vytváří atraktivní identita a image místa/města, a pro koho je město – jako produkt – především určeno. Studenti četli a prezentovali texty Sharon Zukin o vzniku Disneylandu a Disneyworldu nebo Friedricha von Borriesse, který popisuje městské aktivity společnosti Nike.

Disneyland symbolizuje ovládnutí prostoru prostřednictvím nástrojů architektury pod nadnárodní korporátní patronací. Svět radosti a štěstí je krajinou vizuálního konzumu symbolizující posun ke společnosti spotřeby.

Třetí blok, MOC A NÁSILÍ, nastínil město jako prostor konfliktu a prostředek pro uplatňování moci. Zkoumali jsme, jak je dnes moc monopolizována národním státem, nadnárodními korporacemi, jak souvisí s politikou, ekonomikou, ale také třeba s kulturou. Na základě textů Eyala Weizmana jsme diskutovali o urbicidě, tedy násilí páchaném na městech, o mezinárodních válečných konfliktech a o otázkách geopolitiky, jako třeba: do jaké míry může válečná strategie ovlivnit lidské vnímání a užívání urbánního prostředí a architektury? Kromě explicitních projevů násilí jsme se věnovali i textům adresujícím méně nápadné mechanismy společenské kontroly a mocenských vztahů. Dotkli jsme se problematiky utváření veřejného prostoru a bezpečnosti, nenápadné kontroly ve městě, včetně CCTV kamer, privatizace veřejného prostoru nebo jeho militarizace, jak dokumentuje například práce Nilse Normana. Jako host vystoupil kulturní antropolog Petr Gibas s přednáškou o pražském metru, o strachu z války a o tom, jak se promítl do socialistického města – jak v rovině materiální, tak i ideologické a imaginární.

Probíraný obsah jsme se snažili studentům zprostředkovat z různých úhlů pohledu. Naším cílem bylo problematizovat

vat současné zaběhnuté narativy užívané v architektonické komunitě spojené s městskou tvorbou. Pro příklad uvedme potřebu zalidňování veřejného prostoru, uzdravování suburbii nebo humanizaci sídlišť.

Kritické myšlení je pro nás spojeno i se schopností přesně argumentovat a umět vhodnými prostředky precizně vyjádřit myšlenku, tedy dovednosti, které jsou v současném českém architektonickém vzdělávání adresovány konkrétně jen málokdy. Očekává se, že se jim studenti naučí jaksí samovolně v průběhu studia. S myšlenkou podchytit tyto opomíjené aspekty výuky jsme koncipovali i formát semináře a průběh jednotlivých hodin.

Zvolili jsme participativní způsob výuky postavený, mimo jiné, na prezentacích studentů, jež spoluvytvářely obsah každé hodiny. Studenti tak částečně nesli zodpovědnost za předávání myšlenek obsažených ve vybraném teoretickém textu ostatním. Každý student měl za úkol text přečíst, porozumět mu, rozebrat jej a poté zpracovat v jasné grafickou prezentaci, kterou v hodině představil svým kolegům. Než se svou prací vystoupil, prošel každý student individuální intenzivní konzultací své rozpracované prezentace, kdy jsme společně prodiskutovali jeho představy

o znázornění daného problému a případně mu pomohli jeho záměry naplnit. Vždy jsme trvali na tom, aby studenti zkoumali svá témata z různých úhlů pohledu, aby provedli rešerše jdoucí za pouhou reprodukcí zadaného textu, aby se zabývali širšími vztahy historické a geografické situace, aby dbali na vztah konkrétního času a místa a řádně uváděli citované a informační zdroje. Studenti tak často museli přehodnotit své zažité vzory a způsoby prezentace a znovu se ptát: O které teorii se bavíme? V jaké době? Na jakém místě? Za jakých podmínek? V jakém kontextu? Po každé prezentaci proběhla otevřená, moderovaná diskuse. Aby mohlo takové neformální schéma fungovat, přizpůsobili jsme mu i fyzické prostředí seminární místnosti. Místo reprezentativní, ale formálně uspořádané auly jsme vybrali menší učebnu, ve které jsme zorganizovali stoly a židle do kruhu. Tato dispozice zajistila oční kontakt všech zúčastněných a umožnila tak rovnocennou diskusi.

Každou hodinu tematicky uvedla projekce pečlivě vybraných ukázek z populárních či dokumentárních filmů, seriálů a videoher, které charakterizovaly právě probírané období, názor nebo myšlenku. Po následné diskusi jsme uvítali přednášku hosta nebo studentskou prezentaci. Hodiny končila opět otevřená (námi moderovaná) diskuse. Finálním výstupem práce každého studenta byl na konci semestru vlastní kritický text, v němž aplikoval získané teoretické znalosti na oblast svého zájmu, fenomén nebo projekt dle vlastního výběru. Nešlo tedy již o analýzu zadaného tématu, ale o artikulaci vlastních myšlenek. Tomu odpovídala i různá forma odevzdaných prací, pohybující se od kritické eseje přes povídku doplněnou vlastními ilustracemi až po báseň. Odevzdané práce jsme po jazykových a obsahových korekturách letos v květnu publikovali ve sborníku nesoucím název semináře „Město: růst, ideologie, moc a násilí“. Vysoký zájem o seminář se odrazil v živé debatě mezi studenty napříč ročníky a také s hosty a vyučujícími. Průměrně se semináře účastnilo čtyřicet studentů (což je čtyřikrát více, než byl počet studentů oficiálně zapsaných).

Diskuse s hostem, urbánním historikem a environmentalistou Michaelem Reußem, působícím na TU Darmstadt a ve výzkumu v Technologickém institutu Karlsruhe v Německu

V tomto akademickém roce (2012/2013) probíhá na Fakultě architektury VUT v Brně – kromě pokračování semináře – i doprovodný cyklus středečních večerních přednášek s názvem „Contesting Space / Architecture as a Social Practice“ neboli „Boj o prostor / Architektura jako společenská praxe“. Představí architekturu a tvorbu měst jako inherentně

politický proces a architekta/urbanistu jako aktéra, který si nemůže nárokovat neutralitu ve vztahu k moci. Série přednášek se zabývá otázkami jako: Existuje nevinná architektura? Co všechno je dnes v sázce při tvorbě města? Jaká je role architekta/plánovače v procesu vyjednávání o veřejném prostoru?

Mezi zahraničními hosty jsou Miodrag Kuč z Berlína, pohybující se na křižovatce mezi městskými studii, performativním plánováním, uměleckými intervencemi a mikropolitikou, dále Michael Zinganel z Vídně, teoretik architektury, umělec a kurátor, zabývající se například produktivní silou trestného činu a jejím účinkem na města, cestovním ruchem jako hybatelem mezinárodní mobility a také mytologií v každodenní architektuře. Historik architektury Wouter Vanstiphout z rotterdamských CRIMSON Architectural Historians se bude zabývat kritikou (ne)vinnosti architektů a urbanistů v politicky problematických oblastech nejen Evropy. Dalším hostem je Gabu Heindl, architektka z Vídně, jež se kromě praxe věnuje i teorii, hlavně výzkumu každodennosti, (ne)spravedlnosti a práce ve městě. Sérii uzavře Petra Havelská z Londýna, pohybující se na rozhraní architektury a developmentu, s posláním zkvalitňovat městské prostředí a veřejný prostor. Přednášky jsou primárně určeny studentům fakulty, přístupné jsou ale široké veřejnosti. Tímto vás srdečně zveme!

*Ing. arch. MArch Markéta Březovská
Ing. arch. MArch Jan Kristek
Fakulta architektury VUT v Brně*